

БОРИС ЖУК.

ПОЯСИ СХІДНОГО ПОХОДЖЕННЯ НА УКРАЇНІ.

Український національний костюм, зсложений із Сходу, має, як одну з основних своїх частин, головну прикрасу костюма—пояс. За пояса, як такого, на якому носили штани та шаблю, правив ремінь, а поверх його надівали шовкового пояса¹⁾. Шовкового пояса мали тільки про свята та врочисті дні, як прикрасу костюма, а, звичайно, в будень шовкового пояса не надівали. Поляки, що прийняли в основі аналогічний українцям східній костюм, заснували в половині XVIII ст. ряд поясових фабрик, що набули широкої слави своїми високохудожніми виробами, як, наприклад, Слущька фабрика, Пасхаліс, фабрика в Кобилках та інші.

Першу поясову фабрику був заснував у Польщі в м. Слущьку кн. Михайло Радзивілл року 1750, а через 7 років на завідувача фабрики призначено вірменина із Константинополя Яна Можарського²⁾. Таких фабрик на території України не було, і доводилося користуватися українським полякам поясами, виробленими в Туреччині та Персії, тим паче, що пояси, вироблені на польських фабриках, цінували занадто високо й приступні вони були лише найзаможнішим людям.

За найранішої доби в Польщу й Україну доставляли пояси з Китаю, так звані «баволі»³⁾, які вироблялося з вовни. Зважаючи на величезну вартість цих поясів, що сягала аж до 50 дукатів, розкуповувалося їх обмаль, користувалися-ж ними лише ті особи, що мали великі статки. Ці пояси називалися «перснєві», бо, маючи звичайну ширину 2 ф., були до того тонесенькі, що їх можна було протягати крізь перстень. Найбільше вживали поясів шовкових, т. з. «менделькових», що коштували 4 дукати, стамбульські — 12 дукатів, а перські — 15 — 60 дукатів, зважаючи на довжину та характер виробу⁴⁾.

Жарновецький у своїй праці «*Historia tkanin jedwabnych*»⁵⁾, згадуючи про пояси східного походження та їх вартість, зовсім не говорить про

¹⁾ Спосіб так носити пояси й досі ведеється на Сході (Туркестан).

²⁾ *Wiadomości dotyczące się przemysłu i sztuki w dawnej Polsce*, Julian Kołaczkowski, Kraków, 1888, s. 442.

³⁾ *Żarnowiecki — Historia tkanin jedwabnych*, Kijów, 1915, str. 112.

⁴⁾ *Ibid.*

⁵⁾ *Ibid.*

їх відзначні, характерні риси. Д. Яворницький¹⁾, описуючи костюм запорозького козака, говорить, що їх одяг складався з... «широких поясів восточного походження и заимствованных ими (запорожцами) от татар и турок». «Запорожские козаки носили... поясы шелковые с золотыми кистями...»²⁾ і «пояс шалевый, т. е. шелковый»³⁾.

В одній архівній судовій справі «Справа его милости пана Спиридова Яковлевича Ширая, войта майстратowego Стародубського з Семеном Чорниговцем и его товарищи Року ХАҒИ февруария 3А»⁴⁾ наведено опис речей, що належали С. Шираєві, де значиться... «мерили и шацунок нижей мененным товаром чинили таковым порядком:

Поясов перских троколотних 8
по талерей 3, чинит зол. 72»⁵⁾

У наведеному описі зазначено наявність поясів, що звуться: «перскими», ц. т. перські. В описі домашніх речей бунчукового товариша Григорія Фридрикевича⁶⁾, з нагоди його смерті в дорозі, що припадає на початок XVIII ст., під заголовком: «Реєстр покойного пана Григория Фридрикевича позастовых речей», згадується з початку реєстра про небіжчикові речі, а тоді наприкінці сказано: «а на покойного положено шалку шитую, кунтуш тонкий перцовый, кафтан жолтий штоповий, пояс зеленой з засновками золотыми, фуста матерьяльная. Иван Холодович, сотник Воронежский»⁷⁾.

Що Запорожжя являло торгувало із Сходом, то це відомо, і ми стрічаємо записку кінця XVIII в., що наводить Ол. Лазаревський, яка називається: «Примечание о запорожцах». У першому пункті примітки читаємо: «В мирное время имеют (запорожцы) коммерцию от Сечи по Днепру через Очаков и Лиман, Черным Морем, купеческими, наемными у турок кораблями, в Царьград и далее... оттоль вывозят мыло, сафьян, мишину (?), хлопчатую бумагу, турецкие материи» і т. ин.⁸⁾

Пояси східного походження були широко розповсюджені на Україні через торгівлю та військові походи. Знаходимо й розцінку цих поясів в актах XVIII віку⁹⁾. Так «В 1745 году одежда куренного атамана васюринского куреня, Грицька Манчадраса, пограбленного донскими козаками, состояла из..... пояса шелкового в 1 рубль и 2 коп.....», «В 1747 году одеяние и имущество козака чербиновского куреня Артема Дужки составляли..... пояс покутелевый зеленый—в 2 рубля, пояс зеле-

¹⁾ Д. И. Эварницкий — Истор. запор. коз. Москва, 1900 р., т. I, ст. 275.

²⁾ А. Скальковский — История Новой Сечи. Одесса, 1885 р., т. I, ст. 267.

³⁾ Ibid, ст. 269.

⁴⁾ 1708 рік, 4 лютого.

⁵⁾ Киевская Старина, Киев, 1894, IX, ст. 452.

⁶⁾ Гр. Фридрикевич, син сотника Седнівського (пом. 1700 р.), був пасинок І. С. Мазепи, Киевская Старина. Киев, 1901, т. II, ст. 82.

⁷⁾ Киевск. Старина. Киев, 1901, т. II, ст. 83.

⁸⁾ Киевск. Старина. Киев, 1889, т. XII, ст. 629.

⁹⁾ Д. И. Эварницкий „Истор. Запор. козак“. Москва 1900 р., т. I, ст. 264.

ний добрий—в 2 рубля и 50 копеек.....», «У другого козака того-ж щербивовського куреня одягання и имущество состояло из..... пояса червоного—і руб. 50 коп.».

Вище подано опис речей з їх оцінкою «пана Спиридона Яковлева Ширая», де вартість поясів означено—3 талари. Ціна на східні пояси із сарового шовку стояла, очевидно, не дуже висока, через що й ширилися вони серед козацтва України. Про їх широке поширення свідчить значна кількість поясів, що трапляються і до цього часу в церковних ризницях, надто лівоберезкя. Старий звичай—дарувати в церкву шлюбний одяг, килима, що на ньому стояла в церкві домовина з покійником, а також пояси,—дав змогу зберегти до цього часу всі ці предмети. Поясами користувалися священники, як церковним одягом, підчас богослужбових відправ, і хоча трапляються вони дуже часто в церковних ризницях, але порізані на шматки; спіткати цілі пояси щастить тільки там, де причет церковний виявив не занадто багато енергії що-до знищення реліквій старовини.

Д. І. Яворницький¹⁾ описує пояс запорозьких козаків із слів І. І. Росолода²⁾ так: «...пояса делались или из шали, или из турецкого и персидского шелка, широкие и длинные, не такие, что теперь парубки носят, которые они заматывают на середине живота и завязывают узлом, а такие, как, например, монахи делают попан; длины аршин десять или больше того, а ширины четверти полторы, а то и совсем две; концы на них золотились и серебрились, а к самым краям привязывались шелковые шнурочки³⁾. Когда надо было козаку опоясаться, то он привяжет пояс шнурком к гвоздю, да и качается кругом, так и наматает весь пояс на себя. Потом шнурки завяжет или позади себя на спине, или на боку, а позолоченные концы оставит спереди, на животу, да так и ходит, как истый лыцарь⁴⁾».

Звичайно пояси підчас носіння складали вздовж утроб або вчетверо та, щоб надати поясів шириноти, в нього вкладали так звану «душю», ц. т. стьобану полотняну смугу, трішечки коротшу за самий пояс⁵⁾. «Пояса были разных цветов: зеленые, красные, голубые, коричневые...»⁶⁾.

Коли зважати на кількість поясів, чи то цілих, чи частин з них, що ще трапляються подекуди, можна гадати, що найбільше ширилися пояси червоного, певніше малиново-червоного та зеленого кольорів; пояси інших офарблень—вишневого, малинового, персикового, блакитного—трапляються куди рідше.

У працях А. Єфіменко ми знаходимо опис козацьких поясів що-до їх довжини та офарблення. Описуючи «дело (що почалося 1705 р.) о кон-

¹⁾ Д. И. Яворницкий. „Истор. Запор. козак.“ Москва, 1900 р., т. I, ст. 271.

²⁾ Ibid., ст. 269.

³⁾ Розміри поясів див. нижче.

⁴⁾ Д. И. Яворницкий. „Истор. запор. козак.“ Москва, 1900 р., т. I, ст. 271.

⁵⁾ Wiadomości tuzzące się przemysłu i sztuki w dawnej Polsce. Julian Kolaczkowski.

⁶⁾ Д. И. Яворницкий „Истор. Запор. козак.“, Москва, 1900 р., т. I, ст. 271.

фискованих речах, составлявших движимое имущество ахтырских полковников Ивана и сына его Данила Перекрестовых», А. Єфіменко каже: «все это кушаки турецкие или «простые шелковые», или «с золотом», или «с золотом и серебром». Они были разных размеров, «большой руки» и «меньшей руки». Преобладающий цвет кушаков красный, также зеленый»¹⁾.

На поясах иноді трапляються відтиски з печаток турецькою мовою. Читати ці відтиски надзвичайно важко, бо печатку ставили неохайно, та до того-ж на матерії не добре виходили відтиски. Прочитані написи цих відтисків дають нам змогу, до певної міри, міркувати про походження «турецьких» або «перських» поясів²⁾.

Нижче я наводжу розподіл поясів на 3 групи. На поясі першої групи (пояси гладенькі, однокольорові, без малюнку) прочитано такий відтиск печатки:

а) «Тамгай Сакиз—1176», що в перекладі—«Печатка Хіос 1176», а за європейською ерою 1762 рік (пояс означено надалі в першій групі числом 4).

На поясах другої групи (пояс з кольоровим малюнком на кінцях) прочитані такі відтиски печаток:

б) «Тамгай Сакиз—1166»—«Печатка Хіос 1752» (пояс у другій групі означений числом 5).

в) «Тамгай Саланік—1172»—«Печатка Саланік 1758» (пояс у другій групі—число 2).

г) «Тамгай Сакиз—1195»—«Печатка Хіос 1780» (пояс у другій групі число 1).

е) Печатка дає лише двоє чисел без якихось інших даних—«1311» і «1106», що в перекладі виходить—1893 і 1694. Що може визначати перше число—неясно, друге число налевне рік, тим паче, що і пояс своїм характером є, на нашу думку, із старіших (пояс у другій групі—число 9).

Деяких печаток на поясах розшифрувати не пощастило через їх неясність, але важко те, що ми маємо прочитані печатки з поясів двох груп. Що говорить печатка, сказати трудно—чи це була митницька печатка, накладена на крім, що проходить в Хіосі або Саланіках, а чи її ставили на місці виробництва цих поясів.

Хіос XVIII-го віку, як і Саланіки, визначався своєю промисловістю з-поміж інших місць у Туреччині. Це нам відомо, як і відомо виробництво шовкових тканин, що збереглося і до цього часу в цих місцях³⁾. Сказати-ж напевно, де вироблялись шовкові пояси, які носили на Україні XVIII віку, на підставі отаких обмежених даних, дуже трудно.

За матеріал на пояси звичайно був шовк сирець різного офарблення та

¹⁾ А. Єфіменко. Южная Русь, С. П. Б. 1905, т. II, ст. 194.

²⁾ Відтиски печаток ласкаво прочитав проф. Т. Козма.

³⁾ Энциклопед. Словарь Брокгауза и Ефрона С. П. Б. 1900, т. XXVIII-а, ст. 145.
і т. XXXVII, ст. 312.

це нитка сирцевого шовку, обмотана тонкою срібною, а то й позолоченою, блискуватенькою ниточкою. Треба відзначити, що пояси з квітковим орнаментом на кінцях, про які буде мова нижче, здебільшого виробляли із значно тоншого матеріалу, аніж гладенькі пояси без орнаменту. Безсумнівно, пояси з орнаментом цінував ринок дорожче, ніж гладенькі пояси, ось чому ми значно рідше надбуємо пояси цього роду.

Пояси східного походження, що трапляються у нас на Україні, можна поділити на три основні групи:

1) Однокольорові, гладенькі, без малюнку, із затканими металевими нитками кінцями.

2) Однокольорові з розетками або зірочками по полі та квітковим малюнком на кінцях.

3) Із поперечним малюнком по всьому поясі.

Зважаючи на те, що остання група потребує окремого вивчення, ми на ній у цій статті не зупинятимемося, а заходимося розглядати перші дві групи.

Гладенькі, без малюнку, пояси, що ми зачислили до першої групи, трапляються порівнюючи часто, оце й дає нам підставу припускати, що вони широко розповсюджувалися серед козацтва України. Зовнішній вигляд поясів цієї групи являє офарблену одним кольором стрічку густої тканини й, на певному віддаленні від кінців, одним лицем заткану металевією ниткою, що утворює гладеньку просторінь з металевим блиском, іноді смужками без жодного орнаменту.

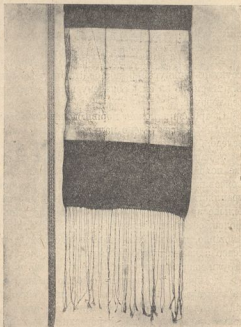

Рис. 1. Пояс ч. 6 першої групи.

Розміри довжини та ширини поясів видно з цієї таблиці.

Ч.	Довжина	Шириня	Колір	Ч.	Довжина	Шириня	Колір
1	3 м. 10 с.	23 см.	Малиновий	10	—	29 см.	Зелений
2	3 „ 61 „	33 „	„	11	3 м. 07 с.	56 „	Ліловий
3	3 „ 22 „	34 „	„	12	3 „ 70 „	39 ¹ / ₂ „	„
4 (з печаткою)	32 „	„	„	13	4 „ 05 „	40 „	„

5	3 м.	31,5	Блакитний	14	4 . 02 .	43	.	.
6	4 . 48 с.	33	Темно-вишневий	15	—	32	.	Темно-блакитний
7	4 . 41 .	36	Зелений	16	3 . 24 .	25	.	Персиковий
8	5 . 22 .	25	Малиновий	17	3 . 29 .	17 $\frac{1}{2}$.	Малиновий
9	—	42	.	18	3 . 88 .	19 $\frac{1}{2}$.	Зелений

Пояси чч. 1—8—власність автора, 9—15—Музею Культів у Києві і 16—18—Музею ім. Шевченка в м. Києві¹⁾.

Довжина вищезазначених поясів була різна від 3 до 5 $\frac{1}{4}$ метрів, а ширина в одному лише випадку 17 $\frac{1}{2}$ см., а в другому 19 $\frac{1}{2}$ см., у всіх же інших випадках більша, і за пересічну можна вважати 32—33 см.

На кінцях пояси, звичайно, мають торочки з ниток основи. Ниточки ссують у шнурочки, або слітають у косички. Довжина торочок різна: від 22 см. до 55 см. Зазначену вище в таблицях довжину поясів подано без торочок.

Офарблення поясів порівнюючи мало різноманітне, переважну кількість поясів сфарблено малиновим кольором, значно рідше трапляються зелене, блакитне, вишневе, аж до кольору бордо, лілове та персикове.

У наведену вище таблицю включено пояси, переважно, цілі, шматків же поясів, які трапляються куди частіше, в ній не зазначено. У масі поясів частин переважний колір є малиновий і порівнюючи рідко трапляється інше офарблення. Можна гадати, що малинова фарба найбільше припадала до смаку, і через це ринок потребував її найбільше. Пояси, офарблені зеленим кольором, трапляються в нас досить рідко, — ймовірно, носили їх правовірні, що відвідали Мекку, як це ведеться й тепер з чалмами або пов'язками на фесках, що їх замінюють, а тому й були менше поширені в Туреччині; ось чому й попадали до нас рідше.

Частина пояса, заткана срібною ниткою через усю широчину пояса, не досягала від 10 до 21 см. до кінців пояса. Поруч покладені три нитки підткання, обмотані сріблом при одній нитці основи, утворювали на лиці пояса гладеньку металеву поверхню. Для того, щоб оберезти підчас носіння ясний тон, сріблом обмотували нитку білого або ясно-жовтого кольору (що йде на підткання) і, таким чином, після обсяпаного сріблом залишався золотистий протінок. Рідко трапляються пояси (пояси чч. 9 і 13), що один кінець їх затканий срібною ниткою, а другий позолоченою.

Розміри частини пояса затканой сріблом досить різноманітні; в наведених вище поясах такі:

Ч.	Довжина	Ч.	Довжина	Ч.	Довжина	Ч.	Довжина
1	19 см.	6	30,5 см.	11	29 см.	15	41 см.
2	27,5 .	7	32 .	12	23 .	16	24 .
3	28 .	8	31 .	13	32 .	17	15 .
4	38,5 .	9	33 .	14	18 .	18	12 .
5	19 .	10	50 .				

¹⁾ Для вимірів використано цілковито всі пояси, що є в музеях м. Києва.

Як було вже згадано, заткана сріблом частина не досягає до самого кінця пояса, а закінчується на віддаленні 10—21 см. від кінця; кінець же пояса становить ніби продовження основної його частини тієї-ж тканини й того-ж самого офарблення. Іноді, щоб надати певної різноманітності зокола, заткану металевою ниткою поверхню робили не суцільну, а смугнасту; смуги йшли впоперек усієї ширини пояса, маючи ширину 3—4 мм. і металевий колір, і чергувалися з основним кольором пояса. Наприкінці пояса звичайно робили вузесеньку смужечку 4—5 мм., ідентичну до металевої затканої частини.

Пояси другої групи, що мають на кінцях замість гладенької металевого кольору поверхні поясів першої групи, які ми щойно розглянули, — квітковий орнамент—куди багатші за пояси першої групи, і до них докладено багато художнього смаку. Пояси цієї групи трапляються значно рідше, ніж пояси першої групи, і очевидно вони не були так широко розповсюджені, як перші.

Зовнішній вигляд їх являє собою також однокольорову стрічку, але кінці заткано рослинним орнаментом і по полі стали вряд зірочки або шахи.

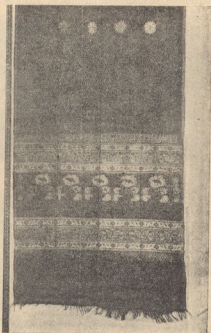

Рис. 2. Пояс ч. 1 другої групи.

Розміри поясів другої групи такі:

Ч.	Довжина	Ширина	Колір	Ч.	Довжина	Ширина	Колір
1	2 м. 96 с.	45 см.	Зелений	6	—	50 см.	Зелений
2	2 . 24 .	41 .	Малиновий	7	2 м. 82 с.	46 .	Малиновий
3	2 . 39 .	42 .	.	8	2 . 73 .	45 .	.
4	2 . 85 .	45 .	.	9	—	46 .	.
5	2 . 81 .	44 .	.				

Пояси чч. 1—5—власність автора, 6—Музею Культів у Києві, 7—9—Музею ім. Шевченка в Києві.

Ширина цих поясів пересічно переважав ширину першої групи (пересічно 44—45 см.), але довжина їх куди менша за довжину поясів першої групи. Офарблення поясів другої групи не таке різноманітне, і нам доводилося натрапляти на пояси, офарблені лише малиновим кольором або

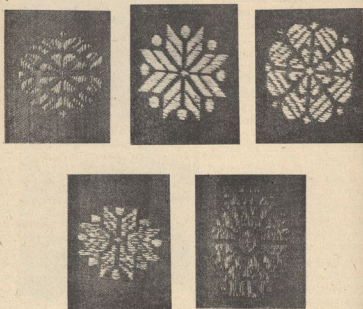

Рис. 3. Розетки та зірочки з поясів другої групи (натур. вел.).

зеленим. По гладенькому однокольоровому полі пояса впоперек рядами розташовані розетки, зірочки або квіточки, ряди їх віддалені один від одного здебільшого на 22—30 см., до того-ж найчастіше трапляються розетки, розложені так, що коли в одному поперечному ряді 5 розеток, то в сусідньому їх—3, і знов повторюється число розеток. Розетки й зірочки мають геометричний або рослинний характер, як це видно з малюнку (рослини видно на рис. ч. 4).

Розетки або зірочки бувають і більшенькі, і дрібнішенькі; в поперечні рядах вони чергуються поміж собою: коли один ряд був із більшеньких, то сусідній ряд заповнений дрібнішенькими розетками. Крім геометричної форми розеток або зірочок, іноді трапляються рослинного орнаменту розетки, мов пуп'янок із листочками, як це видно з рис. ч. 3. Нитку, якою вигинали розетку—білого чи золотистого кольору, обмотували сріблом, яке тепер видно тільки як манісінкний полиск, що залишився при

вході та виході нитки в основну тканину пояса. Через те, що срібло стерлося, шахи здаються або білими, або золотистими. Нитку, що творить розетку, клали рідко й через те, що немає обрамування тут, виходить легший малюнок.

По краях пояса в рідких випадках клалися обрамування сантиметрів до 3 (пояси чт. 7 і 9), яке ідентичне своєю технікою до розеток, ц. т. нитку взірця покладено рідко. Обрямування, дійшовши до малюнку, що закінчує пояса, уривається без закінчености, перетинаючись іншим схожим обрамуванням малюнку поясової кінцевости. Мотиви краевого обрамування геометричні або стилізованого рослинного характеру. Краєве обрамування впововж пояса ідентичне до поперечного обрамування малюнку на кінці пояса. І одне і друге обрамування виткане було шовковою ниткою білого або золотистого кольору, обмотаною сріблом. У одному випадку нам довелося натрапити на пояс малинового кольору (пояс ч. 9), по якому за обрамуванням по полі через усю довжину виткано гірлянди жовтим і білим шовком, раніше вони були покриті сріблом. Див. рис. ч. 4.

Рис. 4. Пояс ч. 9 другої групи.

П'ять гірлянд, красиво в'юнчися, чергуються поміж собою, і проміж них—поперечними рядами по чотири замість розеток геометричного орнаменту—розкинуті пуп'янки квітки з двома листочками жовтого й зеленого кольору, виткані блискучим шовком. Нитки, що з них вироблено гірлянди, були посріблені, але срібло їх не збереглося до цього часу.

Кінці поясів другої групи закінчуються малюнком, що його становить ряд рівнобіжних смуг кількістю, здебільшого,—7, до того-ж середня широка смуга становить собою основний рисунок, а вузьчі смуги, що йдуть вгору та вниз від неї, заповнені одноманітними, однаковими поміж собою малюнками. Скрізь трапляється лише односторонній малюнок; на ви-

вороті тканини пояса орнамент показується, як однокольорові смуги, де основний малюнок даного місця виходить навпаки.

Ширина всього орнаменту пояса й основної частини рисунка така:

Ч.	Довжина рисунку	Ширина середньої смуги	Віддалення від кінця пояса
1	33 см.	11,5 см.	12 см.
2	32 "	11 "	10 "
3	32 "	10 "	15 "
4	28 "	10 "	14 "
5	35 "	11,5 "	13 "
6	30 "	12 "	2 см. і 5 см.
7	31 "	12 "	13 см.

Від краю малюнку до кінця пояса звичайно залишали частину тканини без малюнку, такої, як тканина основної частини пояса (віддалення

від краю малюнку до краю пояса зазначене в таблиці), по якій наприкінці майже завжди пропускалося 2 або 3 вузsenкі смужечки білим або жовтим шовком.

Основна частина малюнку на поясі, розташована в середній широкій смужі, зроблена з рослинного орнаменту, здебільшого 5 і 6 рослин, стеблина найчастіше направлена своїм початком до кінця пояса (рідко навпаки); вона має на собі одну чималу квітку на верхку та з боків 4 або 6 квіточок—по дві-три з кожного боку. Навкруги верхньої чималої квітки, вінком іде ряд невеличких кіл, офарблених кольором стеблини. Поміж квіточками є ряд дрібненького листя з цілими краями.

Рис. 5. Деталь пояса ч. 1 другої групи (натур. вел.).

малої квітки, вінком іде ряд невеличких кіл, офарблених кольором стеблини. Поміж квіточками є ряд дрібненького листя з цілими краями.

при основі стеблини розмішали по одному вирізному листочку з кожного боку стеблини.

Иноді замість якоїсь пари квіточок робили пуп'яночки. Иноді трапляється орнамент із рослин знов таки з чималою верхньою квіткою і двома парами квіточок з боків. Зрідка рослина посаджена у вазу.

Визначити ботанічний рід квіток дуже трудно, але можна здогадуватися, що чимала квітка являє собою айстру, иноді троянду, а одна з пар бокових квіток є гвоздики, або й пуп'яночки троянди. Сполучення різних родів квіток на одній стеблині помічається на Сході та Заході XVIII-го віку частенько. Здебільшого тло середньої смуги срібне, а иноді срібло ширилось і на весь малюнок смуги та заповняло її середину квітки. Обарвлення малюнку зроблене в дуже м'яких тонах, немає прикрих фарб, що різкують око, немає нічого скерованого на грубий ефект. За основні фарби в орнаменті треба вважати зелену, червону, сіру, білу, блакитну, персикову, золотисту, рудувату та рожеву. Верхню квітку вироблювали персиковою, зеленою і рожевою фарбою, а бокові квітки поміж собою на кожному малюнку здебільша різними фарбами—блакитною, персиковою і червоною, зеленою з білою серединкою і зеленою з персиковою серединою, — персиковою, білою і рудуватою, — рудуватою, персиковою і знову рудуватою. Стеблини та листя вироблювали зеленою фарбою; стеблина, здебільша, хвилястенька з переплетеними паросточками, на яких ростуть бокові квітки або пуп'янки; в деяких випадках стеблина пряма, від неї розходяться під гострим кутом пагінци, а на їх верхечках вміщено по квіточці. Пелюсточки квітки відокремлені одна від одної або тлом, або зеленою фарбою—фарбою кольору стеблини. Вгору та вниз від широкої суті, що має на собі квітки, йдуть вузлі-

Рис. 6. Деталь пояса ч. 1 другої групи (натур. вел.).

Вгору та вниз від широкої суті, що має на собі квітки, йдуть вузлі-

смуги, про які була мова вище. Ці смуги від 1¹/₂ до 4 см. завширшки заповнені дрібним, найчастіше стилізованим рослинним орнаментом, що повторюється в симетричному порядку, до того-ж вузькі смуги обрамлюють ширшу смугу.

Увесь рисунок обрамований зверху й знизу смугою орнаменту, що скидається на торочки своєю технікою, аналогічною до розеток або зірочок. Ці смуги бувають із стилізованим рослинним або геометричним орнаментом, а ниточки, що їх оточують, були обмотані сріблом.

Що-до техніки вироблення, то обидві групи поясів, які ми розглянули є не зовсім ідентичні, хоч з першого погляду вони такими здаються.

Пояси першої групи (плівки, без малюку) здаються густішими та менш шовковистими, тоді як пояси другої групи (з малюнком на кінцях та розетками на тлі) тонші та м'якші.

Тканина так поясів першої як і другої групи є одноосновна рядкового (саржевого) переплетення, яке має технічний вираз 2 2¹) у першій групі та 2 1 у другій; через це на лицевому боці тканини поясів другої групи більш виявляються нитки основи, що надають тканині більше блиску.

Основа в обидвох групах поясів некручена нитка, при чому в поясах другої групи нитки основи тонші за нитки поясів другої групи. Нитка підткання в обидвох групах також некручена, алеж у поясів першої групи номером значно нижча за нитки основи й приблизно втричі грубша за нитки останньої. В поясів же другої групи нитки підткання також грубші за нитки основи, але приблизно вдвічі.

У поясів першої групи заткана металевою ниткою рівна поверхня на кінцях виконана за іншою технікою ніж усе тло пояса. Ефекту блискowego досягнуто через підткання, і основа лицевого боку висовується у кількості—1/4, а підткання нитка—3/4, з лівого боку тканини навпаки.

Малюнок по кінцях поясів другої групи виконано через підткання і техніка його виконання зветься—фільшус (вжитасмо до трьох підткань разом).

По краях поясів є кромка (рубчик), що тягнеться вздовж усього пояса.

У поясів першої групи ця кромка завширшки близько одного см. й виткана так само як і все тло тканини, але замість однієї нитки взято за одну п'ять ниток основи, через що маємо більший малюнок діагоналі.

Для кромки вжито переплетення—1 3.

У поясів другої групи кромка значно вузьча—завширшки 2—4 м.м. зроблена крученою ниткою і в поясів червоного кольору додано нитку зеленого обарвлення.

Через те, що пояси носилися складені вздовж удвічі, тричі, або вчет-

1) Себ-то 2 нитки основи вкриваються через 2 нитки підткання.

веро, звичайно, ми знаходимо дві, або три вузькі смужки, що проходять повз усю довжину пояса, які виникли з того, що основа в цих місцях згину протерлася від носіння.

Дві групи поясів, що ми їх розглянули, є ті пояси, якими широко користувалося козацтво України. Зберігаються пояси тепер лише в церковних ризницях. Треба звернути щільну увагу на те, щоб як-найскоріше зібрати по церквах рештки старовини, бо пробіжить небагато часу і зникнуть ці свідки колишньої слави Запорозжя та козаків України!

LES CEINTURES D'ORIGINE ORIENTALE EN UKRAÏNE.

V. JOUK.

Dans le costume national ukrainien on accordait beaucoup d'attention à la ceinture, qui en composait un ornement assez important. Les polonais, qui portaient un costume analogue, fondèrent en 1750 à Sloutzk la première fabrique de ceintures. Les ceintures polonaises coûtaient trop cher, de sorte que l'Orient fournissait ses ceintures à l'Ukraine. Une suite d'actes constate, que les cosaques ukrainiens portaient des ceintures en soie d'origine orientale. Certaines ceintures ont des marques imprimées: „Timbre Khios 1762“ ou bien „Timbre Salonique 1758“. Les marques déchiffrées se rapportent aux années 1752—1780, qui indiquent l'époque de la teinture de ces ceintures.

D'après leur extérieur ces ceintures peuvent être divisées en trois groupes:

1) Ceintures unicolores, unies, sans dessin—les bouts tissés de fils métalliques

2) Ceintures unicolores avec des rosettes et des étalles sur le fond et des dessins de fleurs sur les bouts

3) Ceintures avec un dessin transversal sur le fond. Ce dernier groupe exige une étude spéciale et il n'en est pas question dans cet article.

La gravure 1. donne l'aspect général de la ceinture du premier groupe, et la table ci-jointe en indique la longueur, la largeur et la couleur. La teinture de ces ceintures est rouge, cramoisie, verte, lilas, bleue et couleur de pêche.

La gravure 2. donne l'aspect général des ceintures du second groupe, et la table ci-jointe en indique la longueur, la largeur et la couleur.

La gravure 3. indique la grandeur naturelle des étoiles et des rosettes disposées sur le fond de la ceinture en raies transversales.

La gravure 4. donne l'aspect général de la ceinture avec des bordures et des guirlandes sur le fond.

La gravure 5. représente la grandeur naturelle de l'ornement de fleurs du bout de la ceinture.

La gravure 6. représente la grandeur naturelle de l'encodrement, qui borne le dessin de fleurs de la gravure 5. en haut et en bas.

La teinture de ces ceintures est moins variée, elles ne sont que rouges, cramoisies ou vertes.
